

- доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/boris-potyatinik-nemaie-inshogo-vihodu-krim-mediaosviti>.
3. *Хлебникова Н. В.* Гражданская журналистика США и Интернет / Надежда Хлебникова // Журналистика в 2010 году. СМИ в публичной сфере : материалы Междунар. науч.-практ. конф. «Журналистика 2010». — М., 2011. — С. 184—186; *Хлебникова Н.* Гражданская журналистика: к истории становления термина [Электронный ресурс] / Надежда Хлебникова // Медиаскоп. — 2011. — Вып. 3. — Режим доступа: <http://mediascope.ru/node/896>; *Силл М.* На підтримку відкритої журналістики: нові рамки інформування громадськості [Електронний ресурс] / Мелані Сілл // Медіакритика. — 2012. — Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/na-pidtrymku-vidkrytoyi-zhurnalistyky-novi-ramky-informuvannya-hromadskosti.html>; *Stuart A.* Citizen Journalism: Global Perspectives [Електронний ресурс] / Allan Stuart, Thorsen Einar. — 2014. — Режим доступу: <http://citizenjournalism.me/>.
  4. Citizenjournalism [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Citizen_journalism.
  5. YanukovychLeaks [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://yanukovychleaks.org/>.
  6. <http://maidanua.org/>; *Батуревич І. В.* Громадська журналістика в контексті сучасних інформаційних технологій [Електронний ресурс] / І. В. Батуревич // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ. — 2007. — Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1824>.
  7. <https://ru-ru.facebook.com/dmitry.tymchuk>; <https://www.facebook.com/dostali.hvatit?fref=nf>.
  8. <http://say.tv/tvchannel/112>.
  9. <https://www.youtube.com/watch?v=s8WyElzgHMo> (Работает град. Гуково).
  10. <http://blogs.korrespondent.net/>.

Зоряна Галаджун

**ПРОБЛЕМА СПІЛЬНОГО ВОЛОДІННЯ МАЙНОВИМ ПРАВОМ
НА ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИЙ
У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ**

Проаналізовано національне законодавство України з питань розподілу матеріальних прав на об'єкт інтелектуальної власності, ство-

рених під час виконання трудового договору; уточнено спосіб правомірною спільного володіння такими об'єктами.

Ключові слова: об'єкт інтелектуальної власності, трудовий договір, майнові права, спільне володіння, цивільно-правовий договір.

Проанализировано национальное законодательство Украины по вопросам разделения имущественных прав на объект интеллектуальной собственности, который был создан во время выполнения трудового договора; уточнен способ правомерного совместного владения такими объектами.

Ключевые слова: объект интеллектуальной собственности, трудовой договор, имущественные права, совместное владение, гражданско-правовой договор.

In the article the national legislation of Ukraine regarding distribution of substantive rights upon the object of the intellectual property created during fulfillment of terms of the employment contract has been analyzed; specifies the method of lawful shared possession of such objects have been clarified.

Key words: intellectual property, employment contract, property rights, joint ownership, civil contract.

Проблема дослідження визначається тим, що в епоху постіндустріального розвитку, орієнтації на його інформаційну складову і визначення місця України у світовому поступі набувають гостроти різні питання, вирішення яких наближає суспільство до формування нової економіки. Одним із них є реалізація інтелектуальної власності як відносин, що визначають основу відтворення науково-технічного потенціалу України. У міру побудови правової держави, вдосконалювання законодавства у сфері прав інтелектуальної власності проблема взаємин роботодавця із працівником із приводу авторських прав на об'єкт інтелектуальної власності, створений працівником у процесі виконання ним трудових обов'язків, набуває дедалі більшої гостроти. Актуальність вибраного нами напряму дослідження підкреслюється тим фактом, що у зв'язку із активним формуванням віртуального навчального середовища ВНЗ, написанням наукових статей, навчальних посібників, підручників, монографій постає питання про охорону та захист інтелектуальної власності, створеної в результаті виконання трудового договору, та взаємовідносин між співвласниками з приводу використання об'єкта інтелектуальної власності. Окремі аспекти захисту прав інтелектуальної власності

викладено у працях В. Б. Авер'янова, А. Б. Агапова, І. А. Бадиці, І. С. Браткова, В. В. Галунька, С. Т. Гончарука, С. Г. Гордієнка, В. Л. Грохольського, В. О. Жарова, Н. В. Заяць, Р. А. Калюжного, О. В. Копана, М. В. Корнієнко, Г. В. Корчевного, В. І. Курила, М. І. Мельника, О. І. Нікітенко, М. В. Пушкар, З. М. Рахлина, О. П. Світличного, О. Д. Святоцького, А. В. Чукаєва та ін.

Власність є категорією загальнонауковою. Дуже важко знайти галузь знань, яка б у тій чи іншій формі не торкалася відносин власності [5]. Економічний власник — це фактичний власник, особа, що фактично використовує благо у своїх інтересах, на відміну від юридичного власника, який володіє правом його використання у своїх інтересах, але не хоче, не вміє або не може це право реалізувати. Побудова в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності потребує насамперед створення ефективного правового механізму розподілу та закріплення прав інтелектуальної власності за творцями та особами, які вкладають кошти в її створення.

Враховуючи стисло викладену проблему дослідження, *об'єктом* вивчення ми обрали власність як загальнонаукову категорію. *Предметом* вивчення — розподіл матеріальних прав на об'єкт інтелектуальної власності у процесі виконання трудового договору.

Мета дослідження передбачала вивчення національного законодавства на предмет пошуку ефективного правового механізму розподілу та закріплення прав інтелектуальної власності за творцями та особами, які вкладають кошти в їх створення. Відповідно до поставленої мети було акцентовано такі **завдання**:

1. Визначити нормативно-правову базу, що регулює матеріальне право на об'єкт інтелектуальної власності, створений в результаті виконання трудового договору.

2. З'ясувати суть принципу спільного володіння об'єктом інтелектуальної власності.

3. Встановити суб'єкт права на державну реєстрацію об'єкта інтелектуальної власності, створеного в результаті виконання трудового договору.

4. Виокремити найбільш дієвий інструмент урегулювання проблеми спільного володіння матеріальним правом на об'єкт інтелектуальної власності, створений у результаті виконання трудового договору.

Хід дослідження. Сучасна система охорони та захисту інтелектуальної власності пройшла тривалу еволюцію. Дослідники, зокрема, встановили, що створення основ патентної охорони результатів творчої діяльності пов'язано із XIV—XVIII ст. У 1474 р. у Венеціанській республіці вперше було прийнято Положення про привілеї, що надавало окремим особам, які здійснили прибуткові новачії, певні виключні права, переваги (звільнення від податків, монополія тощо).

Упродовж XII—XV ст. в Англії привілеї надавалися королівською владою і були спрямовані на стимулювання нових технологічних виробництв, що сприяло перемозі промислової революції. 1623 р. у цій країні був прийнятий «Статут про монополії», який проголосив виключне і незалежне від волі короля право кожного, хто створив і застосував технічну новачію, на монопольне користування її вигодами протягом 14 років.

1723 р. у Росії було затверджено «Правила видачі привілеїв на створення фабрик», а 1812 р. — закон «Про привілеї на різні винаходи і відкриття у художніх ремеслах», який регламентував видання привілеїв на власні та імпортовані винаходи терміном на 3, 5 і 10 років.

У XVIII ст. система охорони прав інтелектуальної власності у формі привілеїв почала поступово втрачати своє значення, їй на зміну прийшла патентна система. Перший патентний закон було прийнято у США 1790 р. Згідно з цим законом держава гарантувала захист прав творців шляхом видання спеціального охоронного документа — патенту. З цією метою запроваджувалися державна реєстрація винаходів, попередня експертиза заявок тощо.

Перші фіксовані відомості щодо охорони та захисту авторського права датовані XVIII ст. Так, прийнятий 1710 р. Статут королеви Великої Британії та Ірландії Анни Стюарт проголошував твір власністю автора і надавав останньому виключне право на перевидання твору на термін 14, 21, 28 років. Порушення виключних прав автора твору каралося штрафом та знищенням неправомірно надрукованих екземплярів. У цьому документі фігурувала також вимога обов'язкової реєстрації творів у компаніях книговидавців.

Перші нормативні акти щодо державної охорони засобів індивідуалізації товарів і послуг, зокрема товарних знаків, були прийняті

у XIX ст. (у Росії — 1830 р., Франції — 1857 р., США — 1881 р., Великобританії — 1883 р., у Німеччині — 1884 р.).

Упродовж XIX—XX ст. інститути патентного, авторського та суміжних прав збагатились новими правилами і нормами на основі розвитку та урізноманітнення об'єктів інтелектуальної власності, ускладнення та диференціації відносин між суб'єктами світової інформаційної мережі.

Основу правового регулювання цього явища закладено у ст. 41 Конституції України, що закріплює базовий принцип, на якому ґрунтується правова система охорони інтелектуальної власності у більшості економічно розвинутих країн, згідно з яким за кожним визнається право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї творчої інтелектуальної діяльності [4]. Перелік законодавчих і нормативних актів, які регламентують питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, міститься в інформаційному листі Вищого господарського суду України № 01-8/1199 від 08.10.2003 р. [3].

У світі високо цінується наукова діяльність, яка реалізується у різні способи, але насамперед у друкованій продукції. Щоби довести до широкого загалу найновіші наукові досягнення, їх необхідно оприлюднити чи опублікувати. Це можуть бути різноманітні повідомлення, доповіді, лекції тощо. Однак основною формою інформування про наукові досягнення є їх публікація у формі наукових статей, підручників, навчальних посібників, брошур та ін. Оприлюднення може досягатися не тільки шляхом опублікування, а й за допомогою традиційних та сучасних медіа.

Тривалий час у спеціальних законах про окремі види об'єктів права інтелектуальної власності та у Цивільному кодексі УРСР 1963 р. містився принцип, відповідно до якого майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності визнавалися за особою, яка у той чи інший спосіб вклала кошти у його створення. Зокрема, з приводу цього в усіх спеціальних законах про окремі види об'єктів права інтелектуальної власності закріплено норми, згідно з якими виключні майнові права інтелектуальної власності та право на отримання охоронного документа щодо об'єкта права інтелектуальної власності, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору, визнавалося за роботодавцем творця [9]. Після прийняття нового

Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) у вітчизняне законодавство про інтелектуальну власність введено дещо інший правовий механізм розподілу та закріплення виключних майнових прав інтелектуальної власності між творцями та особами, які у той чи інший спосіб вкладають кошти у створення об'єктів права інтелектуальної власності. У його основу покладено принцип спільного володіння об'єктами права інтелектуальної власності. У ЦКУ принцип спільного володіння закріплено в окремих нормах стосовно об'єктів права інтелектуальної власності, створених у зв'язку з виконанням трудового договору та створених на замовлення. Принцип спільного володіння об'єктами права інтелектуальної власності, що створюються у зв'язку з виконанням трудового договору, закріплено у ч. 2 ст. 429 ЦКУ, згідно з якою майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та фізичній або юридичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором [9]. Варто зауважити, що проблема поділу майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, який належить спільно кільком особам, не є новою і вирішувалася раніше, при створенні законодавства про інтелектуальну власність у правових системах інших країн. Так, якийсь час у законодавстві Франції застосовувався правовий інститут спільного володіння правами інтелектуальної власності на винаходи, створені у результаті вільної інтелектуальної діяльності працівника, але з використанням фінансових та матеріальних засобів роботодавця, де принцип спільного володіння було витлумачено таким чином, що кожен із співвласників міг використовувати запатентований винахід пропорційно до його частки в патенті [1]. Подібне вирішення проблеми було застосоване у Бразилії, де право на службовий винахід належить роботодавцю та працівникові в рівних частинах як спільна власність, а, наприклад, у Греції на законодавчому рівні визначено, що службовий винахід на 40 % належить роботодавцю і на 60 % — працівникові [5].

Виключне право особи, яка має авторське право, передбачає право на дозвіл чи заборону, зокрема, відтворення творів, переробку, адаптацію та інші подібні зміни творів, розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання у майновий найм чи у прокат та через іншу передачу до

першого продажу примірників твору тощо. Водночас постає дуже важливе питання — захист об'єктів інтелектуальної власності від несанкціонованого використання. Адже володіння винятковим правом означає, що лише справжній творець / автор може володіти, розпоряджатися, дозволяти або забороняти користуватися результатами своєї інтелектуальної і творчої діяльності.

Неправильне оформлення роботодавцем своїх прав може призвести в майбутньому до серйозних економічних втрат. Причиною цього можуть стати судові позови з боку працівника, зокрема із приводу незаконного використання роботодавцем авторських прав, розміру авторської винагороди тощо. Об'єкти авторського права, створені працівником у процесі виконання ним своїх трудових обов'язків, прийнято називати службовими. У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792 від 23.12.1993 р. (далі — Закон № 3792) подано таке визначення службового твору: це твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання або трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем [2]. При цьому під службовими обов'язками працівника розуміються його функціональні обов'язки, зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях, які можуть привести до створення винаходу (корисної моделі), а під дорученням роботодавця — видане працівнику в письмовій формі завдання, що має безпосередню причетність до специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця й здатне привести до створення винаходу (корисної моделі). Наведені визначення службового об'єкта засвідчують його подвійний характер. З одного боку, його творцем, безумовно, є працівник й у цій якості він має на нього незаперечні права як автор. З іншого боку, об'єкт був створений у робочий час, оплачуваний роботодавцем, і як продукт праці повинен належати роботодавцю. Законодавець вирішує цю дилему в такий спосіб: згідно зі ст. 429 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівнику, що створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або в якого працює працівник. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у

зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівнику, що його створив, і юридичній або фізичній особі, де або в якого працює працівник, спільно, якщо інше не встановлено договором. Водночас ст. 16 Закону № 3792 права автора й роботодавця на службові твори трактує в такий спосіб:

1. Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору.

2. Виняткове майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

3. За створення і використання службового твору автору призначена авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюється трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Неважко помітити певні розбіжності в трактуванні майнових прав на службовий твір. За Законом № 3792, виняткові майнові права на службовий твір належать роботодавцю, якщо інше не встановлено трудовим або цивільно-правовим договором, а за ЦКУ — майнові права на об'єкт інтелектуальної власності належать працівнику, що його створив, і роботодавцю (замовнику) спільно, якщо інше не встановлено договором. З одного боку, норми спеціальних законів (зокрема Закону № 3792), якими встановлено правовий режим охорони окремих видів об'єктів права інтелектуальної власності, є спеціальними щодо загальних норм ЦКУ, з іншого боку, ЦКУ прийнято пізніше, ніж спеціальні закони, але при збігу часової та змістової юридичної колізії, що виникає унаслідок більш пізнього введення у дію загальної норми, пріоритет надається спеціальній нормі. Тобто в цьому випадку повинні застосовуватися норми Закону № 3792. Для того, щоб уникнути непорозумінь із працівником, функціональні обов'язки якого припускають створення або можливість створення службового твору, крім трудового договору, доцільно укладати цивільно-правову угоду із зазначенням обсягу та порядку використання матеріальних прав на об'єкт інтелектуальної власності, оскільки відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю України розподіл прав на об'єкти права інтелектуальної власності не охоплюється поняттям трудового договору (контракту), а тому не може бути його

предметом. Така умова може міститися лише у цивільно-правовому договорі про передання виключних майнових прав (ст. 1113 ЦКУ [9]), на укладенні якого роботодавець не зможе наполягати у разі незгоди працівника.

Стаття 8 Закону № 3792 передбачає перелік об'єктів авторського права в галузі науки, літератури й мистецтва, зокрема: літературні писемні твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті й ін.); виступи, лекції, промови, проповіді й інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва; твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; фотографічні твори, між іншими — твори, виконані способами, подібними фотографії; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що належать до географії, геології, топографії, техніки, архітектури й інших сфер діяльності; збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії й антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці з підбору, координації або упорядкування змісту без порушення авторських прав на твори, які входять у них складовими частинами; інші твори.

Авторське право на твір відповідно до п. 2 ст. 11 Закону № 3792 виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення прав на результат інтелектуальної діяльності людини він передусім повинен мати ознаки інтелектуального продукту. І певні правовідносини з приводу будь-якого об'єкта права інтелектуальної власності можуть виникнути за умови того, що він є результатом інтелектуальної діяльності людини та втілений на матеріальний носій.

Для виникнення і здійснення авторського права не потрібні реєстрація твору або яке-небудь інше спеціальне його оформлення, а також виконання яких-небудь інших формальностей. Роботодавець, якому на законних підставах належать майнові права на службовий твір, для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: латинська буква «С», обведена навколо; ім'я особи, що володіє авторським правом; рік першої публікації добутку. Водночас протягом усього строку охорони авторського права роботодавець може реєструвати свої майнові права на твір у Державному департаменті

інтелектуальної власності, що діє у Міністерстві освіти й науки відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права й договорів, які стосуються права автора на твір» № 1756 від 27.12.2001 р. [6].

Варто підкреслити, що для того, аби виключити при реєстрації неоднозначність у трактуванні обсягу майнових прав роботодавця на службовий твір, доцільно укладати із працівником (колективом працівників) авторський договір на його створення, із прямим зазначенням цього положення. При визначенні в авторському договорі розміру винагороди (роялті) автору (авторам) твору потрібно керуватися Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» № 72 від 18.01.2003 р., де вказано, що розмір винагороди не може бути менший від встановленого вказаною постановою (це, як правило, визначається у вигляді певного відсотка або чітко зафіксованої суми) [7].

Як показують дослідження, бажання використовувати результати своєї інтелектуальної діяльності у викладачів виражене дуже слабо — зі 100% опитаних висловили намір закріпити за своєю роботою авторське право тільки 24% осіб, про це ще не думали 10%, а от інші взагалі навіть не переймаються цим питанням (66%) і починають цікавитися тільки в тому випадку, коли стикаються з такою проблемою, як плагіат, коли їхню працю привласнюють інші та видають за свою. Була досліджена мотивація вибору викладачами наукової діяльності, в результаті якої з'ясувалося, що для 90% опитаних — це самореалізація, для 71% — спосіб залишитись і закріпитись на робочому місці, для 19% — визнання та для інших 19% респондентів — матеріальна винагорода. Не було умови вибирати тільки один пункт, тому більшість викладачів надали перевагу кільком пунктам [8]. Почуття власності є наймогутнішим мотивом (після прагнення до самозбереження), що регулює поведінку людини. Вона усвідомлюється людиною як відчуття незалежності від навколишнього середовища, як моральна та ділова автономія особистості. Загальновідомим є визначення власності як ідеального продовження особистості в речах або її перенесення на речі. Особливо випукло цей момент виступає у т. зв. інтелектуальній власності, яка є перш за все витвором людського розуму, проявом унікальних здібностей

індивідууму, продуктом його самовираження і самоактуалізації [5]. Самореалізація в науковій діяльності не є заборонаю чи перешкодою для самореалізації як суб'єкта економічних відносин, оскільки усвідомлення себе власником інтелектуального продукту робить людину успішною особистістю, адже тоді власник знає, що його роботу можна використати як будь-який предмет, що має цінність.

Отже, для того, щоб уникнути двозначності та різночитань, роботодавець і працівник, окрім трудового договору, мають додатково укласти авторський договір, де узгодити, яким саме чином повинні бути розподілені майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності, що буде створений унаслідок виконання обов'язків за трудовим договором. Якщо при укладенні відповідних договорів сторони цього не узгодили, то такі права належатимуть їм спільно і мають здійснюватися сторонами також спільно.

Висновки. 1. Нормативно-правова база, що врегульовує матеріальне право на об'єкт інтелектуальної власності, створений в результаті виконання трудового договору, складається із Конституції України, Цивільного кодексу України, Законів України: «Про авторське право і суміжні права», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про видавничу справу», «Про телебачення і радіомовлення», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм» та ін., Постанов Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про Державний департамент інтелектуальної власності», «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав», «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» та інших актів.

2. Принцип спільного володіння означає, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та фізичній або юридичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

3. У спеціальних законах, якими охороняються окремі види об'єктів права інтелектуальної власності, залишилися незмінними норми, згідно з якими право на отримання охоронного документа у Державному департаменті інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України та визнання відповідних майнових прав на

об'єкт права інтелектуальної власності, створений працівником у зв'язку з виконанням трудового договору, визнається за його роботодавцем.

4. На сьогодні єдиним інструментом урегулювання взаємовідносин між співвласниками об'єкта права інтелектуальної власності залишається договір, у якому співвласники мають можливість визначити їхні права та обов'язки щодо використання, розподілу та розпорядження майновими правами на об'єкт права інтелектуальної власності, який перебуває у їх спільному володінні.

1. *Андрощук Г.* Правовое регулирование служебных изобретений во Франции / Г. Андрощук // Бизнес-информ. — 1997. — № 24. — С. 14.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Україна: інформація і свобода слова. — К., 1997. — С. 168—191.
3. Інформаційний лист Вишого господарського суду України № 01-8/1199 від 08.10.2003 р. «Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкт інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1199600-03>.
4. Конституція України. Конституція Автономної Республіки Крим : зб. нормат. актів. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 96 с.
5. *Ложкін Г. В.* Ставлення людей до власності. Психологія інтелектуальної власності / Г. В. Ложкін, В. Л. Комаровська // Практична психологія та соціальна робота : наук.-практ. та освітньо-метод. журн. — 2009. — № 8. — С. 6—15.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» № 1756 від 27.12.2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» № 72 від 18.01.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF>.
8. *Трофимишина А. О.* Змістові особливості уявлень про інтелектуальну власність у викладачів ВНЗ / А. О. Трофимишина // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка. — К., 2009. — С. 574—580.
9. Цивільний кодекс України : офіц. текст. — К. : Атіка, 2009. — 368 с.
10. Цивільний кодекс УРСР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>.